

אחר שפתח בברכה שאחריה חוזר אם ירצה, ואפשר שהיה מפרש אין מחזירין אותו שאינו חייב לחזור, אבל אם ירצה לחזור חוזר. [ג] ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דלא מסתבר כלל, כיון שאם עקר רגליו אינו חוזר לראש גם אם סיים הברכה אינו חוזר לעבודה. ומיהו גם זה יתכן שאם סיים תפלתו שיכול לחזור לראש דלא גרע מתפלת נדבה אבל באמצע תפלה כיון שאינו חוזר לראש נראה לי דהוי הפסק אם חוזר. עכ"ל. לסיכום: לפי ר"ת כל עוד לא סיים התפלה רשאי לחזור לברכת אתה חונן. לפי רבנו אלחנן רשאי לחזור לברכת אתה חונן רק כל עוד לא התחיל בברכה הבאה. ולדעת הרא"ש גם באופן זה אינו רשאי לחזור, ורק אם סיים תפלתו רשאי לחזור ולהתפלל לשם נדבה.

השו"ע (סימן רצד סעיף ד') פסק כדעת הרא"ש: "במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל מיד כשסיים הברכה אין לו לחזור, אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה". דברי השו"ע אמורים "במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל", משמע שכשצריך לחזור ולהתפלל - כגון שאין לו במה להבדיל (שו"ע שם סעיף ב') - מיד כשסיים הברכה צריך לחזור. מפשטות לשון השו"ע משמע דבכה"ג צריך לחזור לתחילת ברכת אתה חונן, ולא די בהזכרת אתה חונן בין הברכות, שהרי בזה נחלקו רבנו אלחנן ר"ת והרא"ש האם רשאי לחזור לתחילת ברכת אתה חונן או לא, האפשרות להזכיר הבדלה בין הברכות לא הוזכרה כלל בדבריהם. השו"ע פסק אמנם כהרא"ש שמיד כשסיים הברכה אין לו לחזור, אך סייג זאת רק למקרים בהם אינו חוזר ומתפלל, משמע שכשחוזר ומתפלל צריך לחזור לתחילת ברכת אתה חונן ולא די באמירת אתה חוננתנו בין הברכות. זהו גם המובן הפשוט של המונח "חוזר", שאומר שוב דבר שאמר קודם לכן, היינו ברכת אתה חונן שכבר אמרה פעם אחת, ולא אמירת "אתה חוננתנו" שלא אמרה כלל קודם לכן, ולא שייך כלפיה לשון "חוזר"¹¹. מדויק א"כ מלשון השו"ע שרק במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל אין לו לחזור לתחילת הברכה, אך כשצריך לחזור להתפלל צריך לחזור לתחילת הברכה, ולא די בהזכרת הבדלה בין הברכות, כדעת שו"ע הגר"ז.

11. אך עיין מעדני יו"ט ברכות פ"ד סימן יז ס"ק ז' שיתכן לשון חוזר גם כשאינו אומר שוב דבר שכבר אמר.

סימן קכב

הרב חננאל הכהן

ר"מ בישיבת כסא רחמים

בני ברק

בענין שתיית מי הכנרת בפסח

ראיתי בחוברת ניסן (סימן פ"ג) מ"ש הרה"ג מיכאל פרץ נר"ו בענין שתיית מי הנרת בפסח, ושם העיר ע"ד גאון עוזנו מופה"ד מרן הגרע"י שליט"א. ולפור"ר הרואה יתפלא על קושיותיו, ובפרט שהמקורות שהביא באותיות א.ג.ד. רובם ככולם הזכירם מרן הגרע"י וכד מעיינת פורתא חזית דל"ק ודברי מרן היב"א ברורים.

וקודם שנשיב על דברי הה"כ נר"ו נסכם בקצרה את טעמי היתרו של מרן היב"א, הלא המה: שדין חמץ בפסח במשהו הוא חומרא דרבנן, ויש כמה ספיקות להקל, (א) שמא הלכה כראבי"ה ואו"ז שחמץ בפסח הוי נטל"פ (עיין ביב"א ח"ז סי' מ"ד או"א). (ב) אפילו את"ל שחמץ במים נותן טעם לשבח, שמא כהריטב"א בע"ז (עג). שבמחובר לא אסרינן משהו (ע"ש באות יא). (ג) ואפילו את"ל דאסרינן משהו במחובר שמא היינו דוקא היכא שיכול לבוא לידי נ"ט אבל בנהרות גדולים שלעולם לא יבוא לידי נ"ט לא אסרינן משהו (ע"ש באות ה). (ד) ועוד שחמץ בצונן אינו נותן טעם אם לא נכבש מעת לעת וא"כ אפילו משהו ליכא (עיין היטב באות ד' ואות ט"ו). (ה) אפילו הוה מעת לעת שמא במעין וכיו"ב שבאים מים חדשים לא מיקרי כבוש, ועוד יש לצרף דעת רש"י ודעמיה שאין כבוש אלא בחומץ וציר (שם אות יא). וא"כ יש לנו כמה ספיקות להקל בדרבנן. וכן יש לצרף השאלות ודעמיה דחמץ בפסח בטל בששים. ושם ביב"א (אות ו') הביא דברי הרמ"א בתשובה (סימן כח) דהיכא דיש צד להקל סמכין על השאלות ודעמיה, וכ"ש בנדון דידן שיש כמה צדדים. עכת"ד תשובת היב"א עש"ב.

ועתה נבא להערות הה"כ נר"ו. מ"ש באות א' שמדברי השבה"ל ועוד ראשונים מבואר דלית להו האי סברא שבמחובר לא אסרינן במשהו והראיה מהריטב"א יש לדחות דמיירי רק בע"ז עכת"ד. הנה לא נעלם כל זה מעיני מרן הגרע"י, אלא שהביא דברי הרב חלקת יואב ועוד אחרונים שהכריחו מדברי הריטב"א דמיירי גם בשאר איסורים כמבואר בתשובה שם (אות יא) וא"כ לא פלטינן מפלוגתא ואפשר לצרף סברת הריטב"א לספק. גם מ"ש באות ב' להעיר מדברי הרב אבני מלואים שכתב בשו"ת שבסוה"ס (סימן יא) שחמץ בפסח שאני ואפילו נפל איסורא לגו היתרא לעולם אוסר לח בלח במשהו עכת"ד. לענ"ד אינו ענין לנדון דידן דהתם מיירי בחמץ שנפל לבור

ששייך שיבוא לידי נ"ט אבל בנ"ד דלא שייך שיבא לידי נ"ט אפשר שמודה שלא גזרו בהכי איסור משהו. ומ"ש האב"מ דלעולם אוסר לח בלח במשהו כוונתו בין היתרא לגו איסורא בין איסורא לגו היתרא ובאופן ששייכא גזירת משהו. גם הרב שערי דעה אין כוונתו להשוות דין חמץ בפסח לדין נסך בכל גוונא. גם מ"ש להעיר מדברי בן התפא"י אפשר לומר דבנהרות גדולים כנ"ד יודה להקל וכסברת הרב ספר יהושע, ואת"ל דחולק מ"מ הוי פלוגתא בדרבנן ואזלינן לקולא.

עוד כתב הה"כ נר"ו (באות ג') דמלשון מרן בסי' תס"ז סעיף י"ב מבואר שהתיר דוקא בדיעבד אם כבר נתבשלו המים עכ"ד. הנה מרן היב"א (באות טו) הביא דברי הפר"ח והמשד"ר ומהר"י עייאש ועוד שמרן מתיר אפילו לכתחילה ע"ש. ומ"ש מרן דין זה בלשון דיעבד י"ל שהעתיק לשון הטור שממנו מקור הדין ולעולם מותר אפי' לכתחילה שמרן רגיל להעתיק לשון הפוסק וכמ"ש כיו"ב השכנה"ג או"ח סי' שיי"ט (הגהב"י או"ב) וה' תוספת שבת שם (ס"ק לב) והש"ך ביו"ד סימן קג (ס"ק יג) והפר"ת בסימן צ"ב (סק"י) וע"ע ביד מלאכי כללי הש"ע (אות יא). א"נ נקט כן לפי שהאוסר אוסר אפילו כבר נתבשל המאכל, וכיון שבב"י מבואר דשרי אפילו לכתחילה הכי נקטינן. וכן מבואר בשו"ת כסא שלמה להגר"ש מאזוז ריש סימן צ"ז דמרן מתיר אפילו לכתחילה ע"ש.

עוד כתב שם (באות ד') להעיר על דברי היב"א מדברי האחרונים בדין זריקת חמץ בפני העופות. ולענ"ד ודאי לא נעלם כ"ז ממרן היב"א ובפרט שהרב עצמו ציין לפר"ח וכוונתו פשוטה לפניה שמדברי הבאה"ג מבואר שבחצר שאינה משתמרת תלינן טפי שבע"ח יאכלו החמץ כיון שמצויים שם וסיים ואפילו לא יהא אלא ספק מ"מ ספק משהו לקולא וכוונתו לדברי הפר"ח ודעימיה שפי' בד"א את דברי מרן וכמ"ש הה"כ נר"ו ומ"מ כיון דאיכא ספק שמא אכלוהו אזלינן לקולא במשהו דרבנן והטעם כיון שלא נכבש החמץ במים ודאי לא נותן טעם ואפילו משהו וכמ"ש ביב"א שם ע"ש. נמצא שדברי מרן היב"א ברורים. וכן היה מורה ובא מו"ר ועט"ר הגר"מ לוי זצ"ל כדברי מרן היב"א שמותר לכתחילה להשתמש בפסח במי הכנרת ואמר בערך בלשון זה: עלינו להודות להקב"ה שנטע בתוכנו את מרן הגרע"י שמצא היתר ברור לדין זה. עכ"ד. ואידי דדכירנא למוה"ר הגר"מ לוי זצ"ל כאן המקום לספר כמה היה אוהב ומכבד ומוקיר למרן הגרע"י וכוליה יומא תורתו בפומיה ותמיד תפלתו על מרן הגרע"י שיבלח"ט שלא יעדי מינן זיויה ויקריה. ופעם שמרן הגרע"י שיבלח"ט לא תקפ"ץ לא הרגיש טוב והודיעו זאת למוה"ר זצ"ל והיה כשמעו התרגש מאד ומעיניו זלגו דמעות מרוב צער